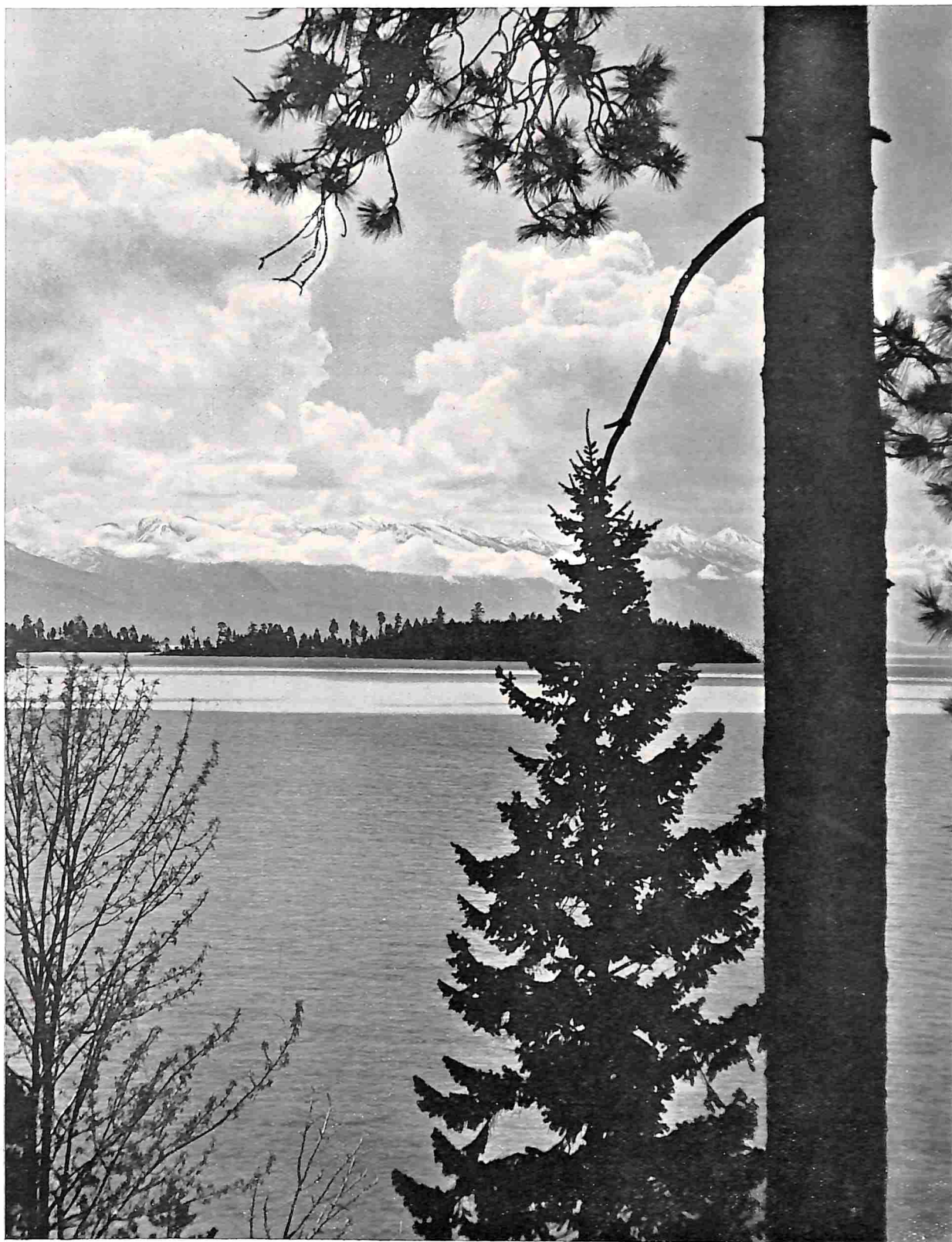

BUITEN

20^E JAARGANG N^O. 40.

ZATERDAG 2 OCTOBER 1926.

HET FLATHEAD MEER IN HET GLACIER NATIONAL PARK.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

HET FLATHEAD MEER IN HET GLACIER NATIONAL PARK (ILLUSTRATIE)	BLZ. 469
MEVROUW MARIANNE, DOOR M. C. v. ZEGGELEN (II)	BLZ. 470
DE COLUMBIA RIVER HIGHWAY (GEÏLL.), DOOR F. BOSMAN	BLZ. 472—474
ZONSONDERGANG (GEDICHT), DOOR G. L.	BLZ. 472
MUIZENNESTEN, DOOR JO DAEMEN	BLZ. 473
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 475
DE KERKEN VAN NOORD- EN ZUIDBROEK (GEÏLL.), DOOR R. H. HERWIG	BLZ. 475—479
UIT HET „GEDENKBOEK VAN HET OLIESLAGERSCONTRACT”, DOOR C. VISSER	BLZ. 477
SCHAEPMANNETJES, DOOR MR. C. BAKE	BLZ. 478
VAN ROOFGAUW, DEN SLUWEN ULK, DOOR H. E. KUYLMAN (2)	BLZ. 479
EEN MOOIE CLIVIA IN 'T BEZIT VAN EEN ONZER LEZERS (ILLUSTRATIE)	BLZ. 480

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

MEVROUW MARIANNE

DOOR

II) M. C. VAN ZEGGELEN.

„WAT zeg jij er van, kind?” vroeg Mevrouw Hoogland, even het hoofd achterwaarts gebogen, door haar wimper s naar haar werk ziende en Marianne beschouwde nu ook aandachtig naast den ouden heer staande, de twee blankemannenkoppen met de puntbaarden en de witte plooi kragen boven de diepzwarte buizen.

„De gezichten zijn 't precies, Moeder, maar 't wit van de kragen zou ik een tikje warmer willen hebben”.

„Rembrandt z'n witten zijn eigenlijk nooit te copieeren”, zei Mevrouw Hoogland. „De copy wordt altijd koeler, blauwer dan op zijn schilderijen”.

„Ik geloof ook dat die gloed er door den tijd op is gekomen, Rembrandt zelf zal ze misschien niet zoo hebben gezien als ze nu zijn en door ons bewonderd worden!” meende de oude heer.

„Ja, dat kan wel, neen Moeder, u moet er maar niets aan veranderen en 't wit niet vuil maken”.

Mevrouw Hoogland had 't paar achter zich alweer half vergeten en werkte weder gespannen door. Marianne liep op 'r teenen als om niet te storen naar het aangrenzende zaaltje waar haar lievelingen hingen — de enorme Saul en David en de gouden Homerus.

Zij zette zich in de breede vensterbank onder het raam dat halverwege bedekt was met een rolgordijn, zoodat het bovenlicht vrij spel had in de zaal. Het morgenuur gaf nog weinig bezoekers. Marianne voelde zich dadelijk als omsponnen door een weldadige rust. Buiten scheen de zon en de reflexen er van gleden door het roomkleurige gordijn tot op de groote schilderij van David en Saul, zoodat het rood, bruin en de ontelbare gouddoorflitse kleuren van den zwaren Koningsmantel nog warmer dan anders bloeiden, zoodat het goud van den rijken tulband nog rijker werd. En Marianne's oog dwaalde, na de verzadiging door dien diepen flonkerenden kleurenschat, naar twee dingen die haar zoo lief waren, twee

dingen die zoo menscheijk, zoo deemoedig en toch zoo goddelijk waren. Saul's groote blauw dooraderde hand, in breede zwier geschilderd, blank uitkomende tusschen de rijke stoffen, en naar Saul's oog onder den tulband, dat oog dat slechts even te zien komt en waarin die groote treurnis is van een mensch die weent om eigen schuld. Het oog en de hand van Saul waren in deze groote schilderij van koningsweelde, de groote smartkreet van dit schepsel, dat om zijn God roept. In het zacht gebogen gelaat van David herkende zij de heilige aandacht die de muziek wekt. Er was een rustige sfeer om die kleine David's gestalte, gezeten aan de voeten van Koning Saul, doch welk een grootheid sprak er uit dit schijnbaar onaanzienlijke, uit het schijnbaar kleine, en van de groote schilderij ging haar blik naar een kleiner er naast, naar Homerus den blinden ziener, die de hand heft, wetend de dingen die van deze wereld en daarboven zijn, de mystische zanger der oudheid. Zou Rembrandt hem daarom in dien gouden schijn geschilderd hebben, zou hij daarmede het mysterie hebben aangeduid dat om de figuur van Homerus zelf gevlochten is? — Het was of die figuren langzamerhand levend werden, of zij Saul's smart proefde, David's liefelijken ernst en Homerus' wijze goedheid doorvoelde.

„Hier is Meizoentje!” hoorde zij opeens de stem van den heer de Morance zeggen.

„O ja, in 'r geliefd hoekje”, zeide Moeder Antje.

„Ze zit bij mijn troosters, deze schilderijen hebben een weldadigen invloed. Voel je dat ook, Meizoentje? en ga je nog even met mij mee om een cadeautje voor Tante Frederiek uit te zoeken?”

Marianne was van de vensterbank opgestaan. Zeker, dat wilde ze wel. Ze kuste haar Moeder op de zachte blozende wang en Moeder zette zich weder op den kleinen schilderstoel in de andere zaal. „Kom je 'ns gauw?” hoorde ze zich nog naroeppen.

Buiten voor het hooge hek van 't museum wachtte het koetsje met de vos en den in een beige jas gestoken koetsier.

„Zeestraat, de Bazaar!” zeide de oude heer, als Marianne reeds ingestapt was. De Bazaar was zijn geliefkoosde winkel; de enige waar je iets goeds kon krijgen hier in de stad, vond hij, en Vosje bracht hen dus langs Binnen- en Buitenhof, Plaats en Noordeinde naar de Zeestraat, waar hij stil hield voor de glazen voordeur van den Bazaar. Marianne was hier graag. Het rook er zoo lekker naar allerlei exotisch goed, thee en lakwerk, en er hing een kalm licht over al de bijzondere voorwerpen, de hooge vazen, de bronzen beelden, de kleurige schermen, de warm getinte tapijten. Achter de drie in elkaar loopende salons was een groote lichte zaal. Daar waren de schilderijen en daar stonden langs den muur de speeldoozen die met hun fijn geluidje de menschen lokten.

De heer de Morance was een bekende figuur in deze wereld van luxe en fijnen smaak. In de Japansche afdeeling liet hij zich velerlei voorwerpen ter keuze geven. „Neen, neen, geen beelden of vazen, 't is voor een oude dame, een doos voor haar naaiwerk of een bakje voor haar kluwe, kind”, tot Marianne, „zoek jij 't nu eens uit”. En Marianne deed 'r keuze, een mat roode doos met zwart opgelegd en hier en daar een enkel goud tintje in de fijne teekening.

„Deze dus? à la bonheur, en nu jij zelf, Meizoentje. Wat wil je nu eens hebben — dat chineesche godje? of die kraanvogel daar?”

Marianne verweerde zich, zeide dat ze heusch niets wilde hebben, maar de bronzen kraanvogel werd ingepakt en door den glimlachenden bediende naar het rijtuig gebracht.

„U bederft me”.

„Laat me maar, ik moet toch ook eens 'n pleziertje hebben. Zullen we nog even naar de schilderijen kijken?”

Zij gingen naar de lichte achterzaal. De bediende had reeds een der muziekdozen opgedraaid en een fijn klokjesachtig geluid kwam hen daar tegemoet.

„'t Is geen Mauritshuis”, zeide de oude heer en trok Marianne mee naar een der groote fluweelen banken, „maar daar hangen hier toch ook kapitale stukken, kijk die Gabriël dáár, wat 'n licht en daar die Koekoek — allemachtig goed —”. Hij zweeg even en beiden luisterden naar het zilveren geluidje van de groote doos tegen den wand. De zon scheen over het „vieux rose” van het vloerkleed en sommige schilderijen zonden zelf in die zon. Er kwam een welbehagelijk gevoel over Marianne terwijl ze daar zat, omgeven door al die mooie dingen, opvangend de fijne lichte muziek die als een verhaaltje was uit oude tijden. Haar verbeelding tooverde

haar plotseling een reeks pages en jonkvrouwen uit de middeleeuwen voor. Zij gingen in feestoptocht door een oude stad. Een der vrouwen was te paard — de lange sluier wapperde van haar kapsel. Men huldigde haar, kinderen strooiden bloemen — bij de stadspoort stonden hellebaardiers.

„Je zit te droomen, Meizoentje”, zeide haar metgezel, en een zacht klapje op haar hand gevend, vroeg hij: „Vertel me eens, is dat tooneelstuk van je af? Waarom komt dat niet in je tijdschrift?”

„Er is geen plaats voor — 't is te lang, weet u”.

„Mag ik 't lezen?”

„Graag”, zei Marianne, „en u mag er alles van zeggen wat u denkt”.

Ze voelde het warme bloed naar haar wangen gaan. Ze had den laatsten tijd niet meer aan het stuk gedacht. Het lag, beëindigd, nu thuis in de la van 'r schrijftafel. Allerlei kleine levensbeslommeringen hadden het haar doen vergeten en nu wekte de oude heer opeens het verlangen er naar. Haar tooneelstuk waarin ze zoo geleefd had, waardoor ze zoo'n groot geluk had gekend den afgelopen winter.

„Hoe is de titel?” vroeg hij.

„Een Levenskroon”.

„En de personen?”

„Zeven”.

„Is er een rol bij voor David?”

„O! meneer, voor David! . . . Ja natuurlijk — hij zou de hoofdpersoon kunnen zijn, maar ik zou 't toch niet willen dat hij weer speelde, neen, dat zou ik niet durven voorstellen, en bovendien, wie zegt dat het ooit voor 't publiek zal komen?”

„Als je dat eens aan mij overliet? — Maar ik moet 't eerst lezen en als ik 't goed vind, ik geef je mijn parole d'honneur, Meizoentje, dan wordt 't gespeeld en David . . .”

„O neen”, zei Marianne angstig, „David, David niet, Meneer. U moet hem er maar nooit over spreken, belooft u me dat?”

„Je bent te bang voor hem, Mariannetje, zoover ik hem ken zou hij best weer eens kunnen spelen in een besloten gezelschap . . . maar ik belooft je, geen woord te spreken zonder jouw toestemming”.

„Ja”, zeide ze, „ik zou u het stuk alleen ter lezing willen geven op die voorwaarde”.

„Dan maar gauw naar huis”, zei hij lachend. „Ik brand van verlangen je geesteskind te lezen”, en toen zij door de zalen liepen, die rustige vertrekken met hun Oostersch lakwerk en Japansch porcelein, stak hij zijn hand door haar arm en vertelde 'r zachtjes dat hij de vorige week een spiritistische seance had meegemaakt bij Elise van Calcar en dat zij, zijn Louise, zich gemanifesteerd had en dat zij iets gezegd had over haar, Marianne en David.

Marianne zag naar het oude gelaat op. Zij had nooit naar die seances toe willen gaan. Den Haag had velerlei kringen die het spiritisme beoefenden. Hoeveel harer kennissen „deden aan spiritisme!” Zij onttrok er zich zooveel mogelijk aan. Ze achtte het zelf een spel der verbeelding, ze vermoedde eigen gedachtenkracht achter al deze uitingen en tòch, tòch, telkens was daar weer opeens een klank die vreemd was aan het gewone leven, telkens raakte iets je aan wat je niet geheel kon veronachtzamen, iets dat wel toegeschreven kon worden aan zelf opgebouwde gedachten maar dat toch hangen bleef, diep verborgen in je zelf.

„Iets gezegd over ons?” vroeg ze. „Mag ik het weten?”

Hij stond even stil en legde zijn hand op 'r schouder.

„De boodschap was, Meizoentje, dat jij vooral je best moest doen, David van zijn melancolie vrij te maken, dat jij het kunt door je gaven . . . en daarom dacht ik van dat comediespelen . . . zie je?”

Marianne boog het hoofd. David was dus nog melancoliek? Zoo als zij wel eens gevreesd had? en zou dit dan helpen? Waarom geloofde ze nu aan die boodschap? Waarom? Zij moest 't zich bekennen, dat zij hierin geloofde.

Zij waren beiden stil in het rijtuig. Een gesprek was hier trouwens ook moeilijk, daar de straatsteenen hobbelig waren en het rijtuig ratelde — maar bij Marianne's huis gekomen, zeide de oude heer: „Ik blijf maar zitten, kind — kan ik wachten?”

„Ik zal het stuk voor u halen”, zeide Marianne en boven op haar werkkamertje zocht ze het manuscript bij elkaar . . . Een levenskroon . . . en terwijl ze de bladzijden telde, 1 . . . 5 10 . . . 30 . . . 35 . . . hoorde ze in de werkkamer van Bas,

iemand lachen, zacht en ingehouden. Zij realiseerde dit niet. Even drong het door haar heen, dat Bas thuis zou zijn gekomen op een ongewoon uur, maar ze telde verder. Ze had nu het geheele stuk — hier „Einde”. Ze rolde het op, deed er een elastiek om. Haar hart klopte iets sneller dan anders. Haar stuk, zou werkelijk haar stuk ooit voor 't voetlicht komen? en zou David?

Ze stond nu bij het rijtuig en ze reikte de rol over aan den ouden heer.

„En je pakje”, zei hij, „je zoudt bijna je vogel vergeten!”

De prachtige bronzen kraanvogel! Marianne kleurde weer. Hoe kon ze zoo vergeetachtig zijn.

„O! ik bedank u zoo heel, heel hartelijk”, zei ze, en zich het oude naampje weer herinnerend waarbij zijn dochter hem noemde en dat hij ook zoo graag van hãar hoorde, dat wist zij, drukte ze hem de hand en zeide: „Dag Cher Père! dag Cher Père!”

— — — — —
Toen Cher Père dien avond met Tante Frederiek in de veranda zat, Tante achter het groote theeblad met haar breiwerk, de oude heer met zijn lange Goudsche pijp in den mond en het zwarte calotje op de witte haren, vertelde hij haar van Marianne's tooneelstuk.

„'t Zit goed in elkaar, waarachtig goed. Waarom zou dat van den winter niet eens op de planken komen, met David in de hoofdrol? Ik moet je zeggen, Tante, dat 't mij beter bevalt dan die woordkunst in Klank en Gedachten. Weet je, er zit nog het oude feu sacré in! Dat Mariannetje is nog om den drommel niet dood, Tante”.

Tante Frederiek glimlachte. „Daar is ze ook nog wel wat te jong voor, Meneer! Waarom zou Marianne zooals u 't noemt „dood” zijn?”

„Omdat ze 't is geweest, Tante. Ze is 't geweest, op m'n woord. Schijndood, en tot vanmiddag heb ik er nog aan getwijfeld of ze wel leefde. Vanmorgen in 't Mauritshuis viel 't me weer op, dat ze veranderd is. D'r ouwe moeder is jonger dan zij en als je dan bedenkt hoe ze was voor d'r huwelijk!”

Tante Frederiek schonk bedachtzaam de melk uit 't zilveren kannetje in Meneer's groote kop, en even bedachtzaam vroeg ze:

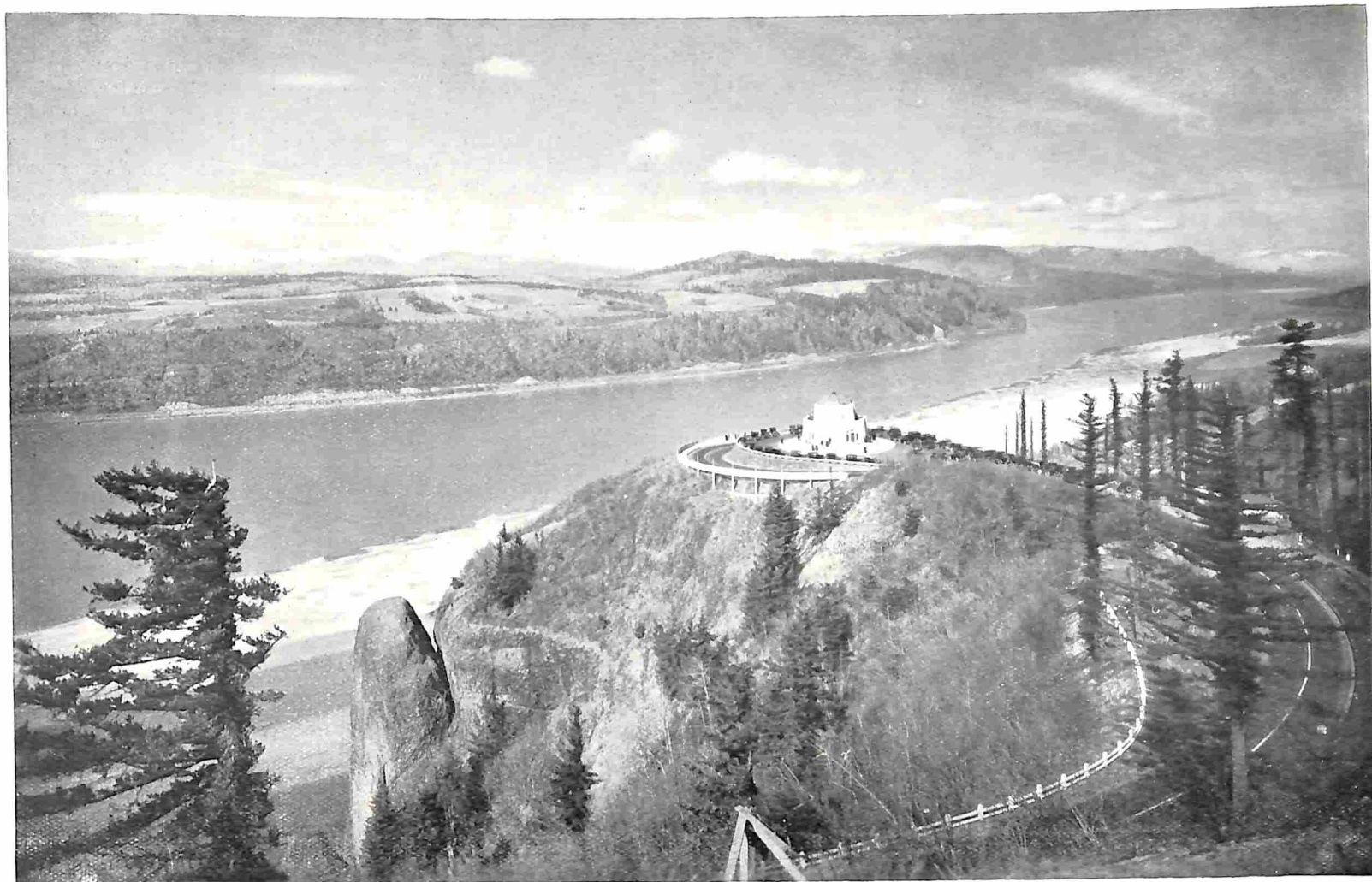
„Denkt u dat haar huwelijk 'r veranderd heeft?”

„Of ik 't denk? ik ben er van overtuigd! en 't werd immers eergisteren bevestigd?”

„O! u meent bij Mevrouw Elise?” Tante Frederiek trok haar lippen samen en op haar voorhoofd verscheen een kleine vertikale rimpel. Zij was het spiritisme niet toegedaan, vond het afkeurenswaardig dat de oude heer zich met dergelijke vreemde zaken inliet — maar de oude heer stoorde er zich niet aan. Hij was een overtuigd spiritist geworden en maakte zijn huisdame deelgenoot van alle openbaringen die er op de druk bezochte seances bij Mevrouw van Calcar gegeven werden. Zoo ook van deze laatste waarop een waarschuwing was gekomen ten opzichte van David Hoogland. Er zou gevaar voor hem te duchten zijn, welk gevaar misschien door vrienden kon afgewend worden. Veel sympathie, veel vriendschap, moesten hem omringen, Marianne moest door anderen worden bijgestaan in haar taak hem op te wekken, want Marianne was zelf moe . . .

Tante Frederiek begreep het wel, waarom Cher Père dus vanmorgen naar Marianne gereden was, waarom hij haar het tooneelstuk had gevraagd, waarom hij David weer zelf aan 't spelen wilde hebben, en als de aanleiding geen spiritistische seance ware geweest, zou zij zich met hart en ziel voor de zaak geïnteresseerd hebben — nu draalde ze eenigszins Mijnheer gelijk te geven in zijn oordeel over Marianne en toch moest zij zich zelve bekennen dat deze veranderd was en dat ging haar aan haar hart. Zij had altijd zoo veel van 't kind, van 't jonge meisje gehouden. 't Was haar als een zonnestraal geweest als Marianne met 'r korte dikke vlechten langs 't hoofd, om den hoek van de deur keek. „Tante Frée? mag ik binnen?” 't Was juist altijd om comédie te doen geweest, want Marianne vertelde haar van de poppencomedies die ze eerst maakte en van de dramatische scènes die ze later in elkaar zette en Tante Frée voorspeelde boven op de groote kamer! en ze wist hoe toen de grootste illusie van 't kind was dat er eens op het tooneel van Louise in het huis van Cher Père een stuk van haar gespeeld zou worden met David en Louise als hoofdpersonen.

(Wordt vervolgd).

HET VISTA HOUSE AAN DE COLUMBIA RIVER HIGHWAY.

DE COLUMBIA RIVER HIGHWAY.

DE Verenigde Staten zijn rijk aan groote wegen, hoofdzakelijk aangelegd voor het autoverkeer. In de laatste jaren is dit wegennet zeer uitgebreid en men heeft thans verschillende „coast-to-coast” wegen, welke de kust van den Atlantischen Oceaan met de stranden der Stille Zuidzee verbinden. In een land als Amerika met zijn meer dan 15 miljoen auto's heeft een goed wegennet meer dan in één ander land invloed op het geheele economische leven. ☒ Het Westen der denkt buitengewoon rijk aan natuurschoonheden. In Europa denkt men veelal dat alleen Californië zoo rijk gezegd is. Niets is echter minder waar; ook al wordt het Californische klimaat niet geëvenaard, zoo kan het Noordwesten, met steden als Seattle en Portland, met natuurmonumenten als Glacier National Park, Mount Rainier National Park, Crater Lake National Park, er met recht aanspraak op maken tot de schoonste streken van het grootsche Noord-Amerikaansche continent te behooren. ☒ Portland, de belangrijke handelsstad, op korten afstand van de zee aan de Columbia Rivier gelegen, vormt een kruispunt van belangrijke wegen, zooals de beroemde national parken (welke de natuurmonumenten onderling verbindt), de Lincoln Highway (een der groote transcontinentale verbindingen), de Pacific Highway (welke van Noord naar Zuid evenwijdig met de kust der Stille Zuidzee loopt) en de Columbia River Highway. Over dezen laatsten grooten weg, welke de oude Oregon Trail in zich heeft opgenomen, zullen wij ditmaal het een en ander vertellen. ☒ De Columbia Rivier stroomt van de bergen in het Westen naar den Grooten Oceaan en heeft in den loop der eeuwen een bedding in de rotsen uitgegraven. Teneinde het groote hoogteverschil te overwinnen moest de rivier verschillende watervallen vormen. Doch niet alleen de rivier zelve vormt watervallen; ook van de omliggende plateaux stort op verschillende plaatsen het water in de rivier. De Multnomah Falls vormen een overweldigend natuurtafereel; de groote weg loopt er langs, zoodat talloos velen van het grootsche schouwspel kunnen genieten. ☒ De Columbia River Highway loopt over een afstand van 350 K.M. langs den op één na langsten stroom der Unie. Deze nieuwe weg ontsluit een gebied van majestueuse schoonheid; een combinatie van de schoonheden

der Alpen, van den Rijn en van Zuid-Italië met de wilde grootsheid van het Amerikaansche Rotsgebergte. ☒ Van Portland tot den Oceaan ziet men uitgestrekte landbouwgebieden, rijk aan afwisseling. Oostwaarts van Portland doorboort deze Highway de voorheen ontoegankelijke kloof der Columbia Rivier. Over een afstand van 160 K.M. vindt men niets dan steile rotsen en schuimende watervallen, een onvergelykelijke kleurenweelde van rotsen en water. De groote heirbaan vervolgt haar weg, nu eens langs den rand der rotsen, dan weer over hooge bruggen een zijrivier kruisend en iets verder een uitzicht op de woeste omgeving biedend. Op een enkel traject van 16 K.M. wisten wij elf watervallen voorbij; de Multnomah Falls, afgebeeld op blz. 474, zijn op één na de hoogste van Amerika. ☒ Van dezen enig-mooien autoweg geven wij enkele afbeeldingen, welke duidelijk getuigenis afleggen van de unieke schoonheid dezer streek.

F. S. BOSMAN.

ZONSONDERGANG.

De zon zonk neer in purper-rooden schijn
De bruine heide lag heel stil te droemen.
Zwart stond een rij van donk're denneboomen
Als silhouet in donker-strakke lijn.

De glansen aan den einder tintel-fijn
Verbleekten dra bij 't loome nachte-komen,
Het held're beekje in al trager stroomen
Weerspiegelde die tinten heerlijk rein.

En rondom was het stil, zelfs niet het teerst gerucht
Suisd' op de heide in dit avonduur
Alleen de nachtwind ruischte zacht een lied.

Dan komt de nacht, die avond sluim'ren liet
In stille ontroering, innig diep en puur,
De laatste schemering beeft in de lucht

G. L.

MUIZENNESTEN

„HALLO, Verduyn!” Walter Verduyn keek wat onwillig om. Hij mocht den jongen die hem riep eigenlijk niet: Koos van Doorn was zulk een raar, onverschillig type. Er bestond letterlijk geen ding waar Koos den spot niet mee dreef — 't leek geestig, maar werd op den duur erg vervelend! Niet houdend aan de meening van z'n vader dus heelmaal niet. Walter stond stil. Koos merkte echter niets van Walter's ontstemming, vól als hij zelf was van z'n nieuwtje: „'k Ga wég bij de van Dam's, zeg! Ik kom bij de Jansen's in huis”. „Hee — je had 't zoo goed bij de van Dam's en 'k dacht dat je het er prettig vond?” vroeg Walter ineens geïnteresseerd. „O ja — ofschoon ik bij de Jansen's wat vrijer zal wezen, omdat daar twee zoons al student zijn — moppig, zeg! Maar de van Dam's breken hun huishouding op, ze gaan bij elkaar vandaan. . . .” „Wat?” vroeg Walter verschrikt. „Maar — maar . . . ik dacht . . .” Walter schaterde: „Jongen, kijk niet zoo gróen! Zeg, ben je op de H.B.S. of op de bewaarschool? — dacht jij, dat de menschen, om bij elkaar vandaan te gaan, eerst tot slaan en vechten moesten komen? Meneer en mevrouw van Dam hebben heusch niet gevochten, alleen wil mevrouw graag wat meer maatschappelijk werk gaan doen en meneer wil zich meer wijden aan z'n liefhebberij voor opgegraven oude scherven en botjes. Kleine kinderen hebben ze immers niet”. Walter wist ook wel, dat Frits van Dam, de eenige zoon, op de cadettenschool was. „Maar Frits heeft toch z'n vacaties?” vroeg hij heesch. „Die brengt hij beurtelings bij een van beiden zoek”, vertelde Koos gewichtig, „dus Frits zal er niets bij te kort komen. Dacht je nou, dat jij 't zoo tragisch opvatten zoudt — als die menschen nu liever hun eigen gang gaan, en, om zich niet aan elkanders wenschen te hoeven storen, op eigen gelegenheid gaan wonen, is dat toch zóó vreeselijk niet?” — „Hm. . . .” bromde Walter. En toen ineens bruusk: „Adjuus, hoor! Ik moet voor moeder 'n boodschap brengen bij den tandarts hier”. In gewone omstandigheden zou Walter allicht z'n boodschap bij den tandarts hebben vergeten, doch nu vond hij die een welkome aanleiding om Koos van Doorn kwijt te raken. Want voor Koos wou Walter niet weten, hoe erg 't „nieuwtje” hem had geschokt. Koos had wel gelijk: Walter verbond aan 't idee „scheiding” altijd de gedachte aan vreeselijke ruzies, 'n man die te veel dronk, óf 'n vrouw die den heelen dag in idiote jurken boodschappen deed of op visite ging, inplaats van haar huishouden te verzorgen. „Groen”, had Koos hem genoemd — zeker wás hij ook groen, dat hij zoo heelmaal niet begreep, hoe 't kón van de familie van Dam. Hij was daar eenige malen aan huis geweest, toen Koos ziek lag, om werk van school te brengen, en ook nog eens later, toen mevrouw zich interesseerde voor den padvindere-bazaar. Het leek heelmaal een gewóon huishouden, net als bij Walter thuis — en mevrouw van Dam deed in huis allerlei dingen precies als moeder, zoo bedaard en vanzelfsprekend. . . . O ja, toen met dien bazaar had mevrouw gezegd: „'k Wou, dat ik er wat meer tijd aan kon besteden, ik vind de padvinderij zoo aardig en belangrijk”. Maar nou ja, moes zei ook vaak: „'k Wou, dat ik hier ook daar tijd voor had”, zonder dat iemand daar verder over nadacht. Moeder zelf ook niet. Of. . . wist je eigenlijk ooit wat iemand dácht? Moes keek altijd vroolijk, in al d'r druktes — ze had eerst geweldig schoongemaakt en daarna weer gehold en gedraafd met en voor de logeergasten — ze vond 't gezellig, als ze iemand te logeren hadden, maar de last en zorg ervan kwam toch ook 't meest op háár neer! Mevrouw van Dam. . . . Hè, wat was hij aan 't malen — en nog wel op zulk een heer-

DE ZOOGENAAMDE ST. PETER'S DOME AAN DE COLUMBIA RIVER HIGHWAY.

lijken voorjaarsdag — fijn, vrij vanmiddag, — de padvindere hielden seinoefeningen op de hei: zouden de muizenesten er wel uitwaaien! Maar aan de koffietafel trof 't hem, hoe effen en stil vader er 'bij zat. Afgetrokken, knorrig haast. — „Wat een prachtig lenteweer”, zei moeder. „Ja, prachtig”, bromde vader. — „Betje de werkster trouwt vandaag”, begon moeder weer. „Hm”. — „'t Zou zoo'n glorie voor Betje zijn, als we haar nog even zélf feliciteerden”, ging moeder voort, „ik zou, met dat verrukkelijke weer, dolgraag vanmiddag op de fiets er even heen, 't kan best,

DE COLUMBIA RIVER HIGHWAY IN DEN STAAT OREGON.

De Kerken van Noord- en Zuidbroek.

„WIE met het platteland van Groningen en Friesland bekend is”, aldus prof. P. J. Blok in een lezing, gehouden voor de Vereeniging tot bevordering van Bouwkunst in Groningen, „weet, dat daar tal van oude, overoude kerken haar torens en daken verheffen. Er zijn er van tufsteen, er zijn er van baksteen. Er zijn er met ronde of hoekige, er zijn er met eenvoudige, rechte koorsluiting. Er zijn er eenvoudige, er zijn er vol min of meer kunstrijke versiering. Er zijn er zoo klein, dat een zaal van eenigen omvang ze bijna zou kunnen bevatten; er zijn er veel te groot voor de behoefte van de tegenwoordige bevolking in den omtrek.” ☞ De geheele laagvlakte langs Noord- en Oostzee tot de Njemen in Rusland bevat zulke oude kerken uit lang vervlogen dagen, waarvan vooral de bouwwerken uit baksteen opgetrokken de aandacht van bouwkundigen en geschiedschrijvers vragen. — Volgens sommigen zouden deze gewesten de bakermat van den baksteenbouw geweest zijn. Door een sterke emigratie uit deze landen naar de streken van Wezer en Elbe en de kusten langs de Oostzee, zou de baksteenbouw over de geheele Noordduitsche laagvlakte verbreid zijn. Is dit waar, dan moet bedoelde bouw hier reeds in de 11e en 12e eeuw bekend geweest zijn, daar b.v. de kolonisatie naar Lübeck, waar ook deze overlevering omtrent den baksteenbouw heerschte, reeds in het midden der 12e eeuw plaats vond. In een kroniek van ± 1230 vertelt abt Sibrand van het klooster Mariëngaarde bij Dokkum, een beroemd bouwkundige uit dien tijd, dat zijn voorganger omstreeks 1170 naar Deventer ging om tufsteen te koopen, die in die dagen langs den Rijnstroom daar aangevoerd werd. Had men in 't laatst van de 12e eeuw in Friesland het bakken van steenen gekend, dan zou genoemde abt zeker niet de groote reis naar Deventer gemaakt hebben. Ook uit andere berichten uit het midden der 13e eeuw blijkt, dat de baksteenbouw in Friesland — waaronder we ook het noorden van het tegenwoordige Groningen verstaan — toen nog nieuw was. Prof. Blok twijfelt

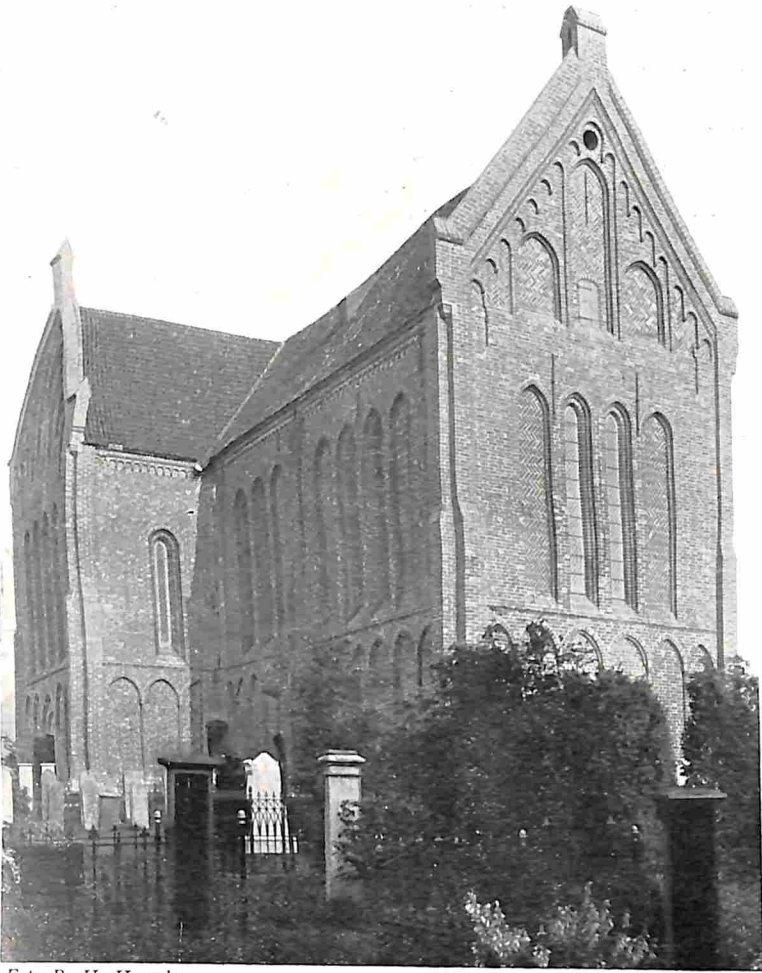

Foto R. H. Herwig.

DE NED. HERV. KERK TE NOORDBROEK.

toch kalm op? Omdat ik meteen begreep dat vader niet kón gaan”. „Mij leek 't toe, dat u er onverschillig onder waart”, zei Walt. „En vader snauwde zoo!” „Snauwen is natuurlijk nóóit mooi”, glimlachte moeder. „Maar vader had een heel vervelenden ochtend achter zich, dat wist ik — en och, Walt, als je veel van iemand houdt, begrijp je wel dat 't anders gemeend is dan 't klinkt”. „Moeder, ik hou zelf toch ook veel van vader, hoe kwam ik dan zoo gek om 't allemaal verkeerd op te vatten!” riep Walter uit. „Met één vraag naar vader's werk had ik 't geweten”. ☞ „Walt, de schuld ligt meer bij dien vriend van je”, zei moes ineens héél ernstig. „Het is heel jammer, dat zulk een kind (want dat is hij nog, even goed als jij) juist in huis was bij een familie die in 't ongeluk verkeerde. Want wat die jongen zoo spottend vertelde, is werkelijk heel tragisch, en wie weet hoeveel verdriet die beide menschen ervan hadden, dat zij in 't eenvoudige huiselijke geluk niet zooveel kracht meer vonden, dat zij er graag de wenschen, die bij hen opkwamen, voor lieten varen! Kijk, Walt, kasten schoonmaken is 'n minder verheven werk dan 'n mooie, leidende rol spelen in de maatschappij — toch ben ik gelukkig bij m'n kasten. Die hooren bij mijn huiselijk geluk, zie je! En alles tegelijk kan niemand hebben”. ☞ Walter kreeg een ingeving: „Mag ik Koos eens hier brengen?” „Doe dat maar, Walt! Misschien kunnen we” „Is Walter nog niet naar bed?” klonk vader's stem. „Ik ga, vader!” ☞ Walt had, terwijl hij zijn ouders goedennacht zei, vaag 't gevoel dat hij beiden onrecht had gedaan, niet genoeg vertrouwen gegeven maar dat gevoel werd toch overheerscht door de blijdschap, dat z'n angst en twijfel niets dan verbeelding waren geweest, niets dan muizennesten! JO DAEMEN.

Ontvangen boeken.

Van „de Spiegel”, Uitgeversbedrijf te Amsterdam, ontvingen wij „Onze Hollandsche Molen. Bijdrager tot de kennis en de geschiedenis van de windmolens in Nederland”, door C. Visser, A. ten Bruggencate en J. Schregardus. Bandontwerp van Tine Baanders. Met 41 afbeeldingen naar foto's en eenige teekeningen.

Foto R. H. Herwig.

DE PREEKSTOEL IN DE NED. HERV. KERK TE NOORDBROEK.

dan ook aan de verbreiding van den baksteenbouw van deze landen uit over de Noordduitsche laagvlakte. Zeker is, dat de kerk van het klooster te Wittewierum bij Appingedam in de 13e eeuw uit baksteen werd opgetrokken. Aan abt Menco, die bij den geheelen bouw tegenwoordig was, danken we daarover uitvoerige inlichtingen. Vóór met den eigenlijken bouw begonnen werd, waren de kloosterlingen twee jaar bezig met het *koken* (zooals men toen het bakken noemde) van baksteen in veldovens en met de fabricatie van kalk uit zeeschelpen, die in overvloed langs de kust te vinden waren. Het leggen der fundamenten duurde vijf jaar, de bouw der kerk negentien jaar! Bij de beoordeeling van deze cijfers dient men er rekening mede te houden, dat in dien tijd op het platteland metselaars en timmerlieden ten eenenmale ontbraken. De kloosterlingen, vooral de conserven — een soort van half geestelijke kloosterbewoners, wier aantal in ieder klooster hoogstens

twee maal zoo groot was als dat der monniken en die tijdens hun leven „in de wereld” allerlei praktische kennis hadden kunnen opdoen — werden bij den kerkbouw gebruikt. Ontbrekende werkkrachten werden uit de omwonende boerenbevolking gerecru-teerd. Levolnking deze niet, alleen den kost: elken dag een rond haver- of gerstebrood, 's middags een stuk kaas en een paar bekers bier. De hoop op belooning hierna-maals was de voornaamste drijfveer. ☒ Gewoonlijk ont-brak bij de uitvoering een architect. Het klooster te Wittewierum had het geluk bij den bouw van zijn kerk de hand te kunnen leggen op een Keulschen bouwkun-dige, die op de wijze der Middeleeuwsche kunstenaars en handwerkslieden rond-reisde om werk te zoeken. Mr. Everhardus, zoo heette de bouwkundige, zou des zo-mers behalve den kost 7 Deventersche penningen per dag ontvangen; des winters — in welk seizoen niet ge-bouwd werd — zou hij zich met steenhouwen onledig houden en daarvoor 3 pen-ningen per dag ontvangen. Daar Mr. Everhardus een te duur kostganger bleek, werd later de kost afgeschaft en het loon bepaald op 24 pond per jaar en 2 onsen Groninger penningen per werkdag! ☒ Het oudste, dat bewaard bleef in deze provincie, is Romaansch. De St. Walburg in de stad Groningen, dagteekenende uit een vroegere periode — 11e eeuw — werd in 1627 gesloopt. De kerk te Siddeburen uit tufsteen opgetrokken en die te Oldenzijl van baksteen zijn voorbeelden van eenvoudige, ongekunstelde Romaansche kunst. Dat eenvoudige en ongekunstelde was een volgenden tijdgeest niet voldoende. Die vroeg meer licht, meer ruimte, meer bevalligheid, meer kleur. De eenvoudige kantige pijler werd tot slanke kolom, de lage rondboog werd klimmende spitsboog, de muren maakten plaats voor contreforten, die de draagpunten der gewelven werden. Na het Romaansche kwam de Gothiek. Als meesterstuk daarvan geldt nog altijd de bijna 95 M. hooge Martinitoren te Groningen, volgens een autoriteit als Rijksbouwmeester C. H. Peters een der fraaiste torens uit geheel Nederland. Het overblijfsel van de kerk te Garmerwolde verraadt de meesterhand, die uit de grove materie — Groninger baksteen — alleen door de keuze der lijnen en proportiën een monument wist te stichten. ☒ Veel van het moois uit vroegere eeuwen is helaas achter een pleisterlaag verborgen, veel door gedeeltelijke afbraak ver-

nield. Wat door slecht onderhoud van vroegere meester-werken werd, getuigen het oude klooster te Ter Apel, de kruiskerk te Termunten en vele andere godshuizen. „Wat de anarchie der 14e en 15e eeuw, de Spaansche krijg en de Reformatie in de 16e eeuw overlieten, dat werd door den wansmaak en het vandalisme van lateren tijd nog verhaspeld en vernield”. Veel viel hier te bederven. Geen provincie is wellicht zoo rijk aan merkwaardige oude kerkgebouwen als Groningen. Wat er nog ongeschonden over is, dient met groote piëteit bewaard te worden.

☒ Twee dorpen in elkaars onmiddellijke nabijheid, Noord- en Zuidbroek, bezitten monumenten van ouden kerkbouw, waarop ze met recht trotsch mogen zijn. Het zijn welvarende dorpen, gebouwd op een smalle zand-tong, een eiland tusschen de omringende klei- en veen-gronden. Eenige kilometers noordelijker ligt nog zoo'n zand-eiland, waarop o.a. Siddeburen gebouwd werd. In den tijd, toen de zee nog dikwijls met overstrooming dreigde, waren zulke zandhoogten de aangewezen plekken voor nederzetting. Daar moeten we dus de oudste dorpen zoeken. 't Is nog geen 4 eeuwen geleden, dat de wateren van den vaak onstuimigen Dollart tot de kerk van Noordbroek kwamen, terwijl de hoogveenmoerassen ten zuiden van Zuidbroek, die voor het grootste deel aan dat kerspel behoorden, pas voor ruim 3 eeuwen werden ont-gonnen. Zuid- en Noordbroek beide kunnen dus veel ouder zijn, dan vele van de omrin-gende dorpen. Ze zijn het ongetwijfeld! Het eerste was vroeger de woonplaats van de heeren Gockinga. In 1401 moest Eelke Gockinga het onderspit delven in een strijd met de stad Groningen. Zijn slot werd toen verwoest. ☒ Zuidbroek was reeds lang door een spoorweg met Groningen verbonden. Sinds den aanleg van den Noordoosterlocaal-spoorweg is ook Noordbroek per spoor te bereiken. ☒ Reeds in den trein vallen de forsche kerkgebouwen op. Zooals onze afbeeldingen doen bij, lijken beide kruiskerken bij oppervlakkige bescheu-wing veel op elkaar; een nadere kennismaking toont wel ver-schil. De kerk van Zuidbroek,

Foto R. H. Herwig.

DE TOREN BIJ DENED.HERV.KERKTE NOORDBROEK.

vóór de Hervorming aan den Heiligen Petrus gewijd, vertegenwoordigt de oud-Groninger architectuur der 13e eeuw het waardigst. Als men van het station komt, verrijst het fraaie gebouw aan het einde van het dorp op het hooge kerkhof met zijn fransch geboomte, een elegante, sierlijke en toch eenvoudige kruiskerk van roode kloostersteen, gedekt door een blauw pannendak. De ten noordoosten van haar vrij staande, logge, vormlooze en bepleisterde toren, doet door zijn lomphed haar schoone proporties nog beter uitkomen; tegen zijn vuile kleur steekt het rood-bruin van haar muren nog mooier af. Bij de kerk buigt de weg naar rechts. Daar begint de zogenaamde Heilige laan, die naar Noordbroek voert. Die „Hillige loane” — zooals de Broekster zegt — en de zware, massieve toren zullen we niet spoedig vergeten! Lange jaren geleden waren we, als jongen van een jaar of acht, te Zuidbroek. Op een avondwandeling vertelde een ouder neefje allerlei sensationele dingen van den ouden toren, die sinds onheuglijke tijden als politiecachot gebruikt werd. Ook wist hij te verklaren, waarom de „Hillige loane” zoo heette. De naam zou in verband staan met een onderaardsche gang, door vroegere kloosterlingen tusschen de kerken van

de Hervorming aan den Heiligen Petrus gewijd, vertegenwoordigt de oud-Groninger architectuur der 13e eeuw het waardigst. Als men van het station komt, verrijst het fraaie gebouw aan het einde van het dorp op het hooge kerkhof met zijn fransch geboomte, een elegante, sierlijke en toch eenvoudige kruiskerk van roode kloostersteen, gedekt door een blauw pannendak. De ten noordoosten van haar vrij staande, logge, vormlooze en bepleisterde toren, doet door zijn lomphed haar schoone proporties nog beter uitkomen; tegen zijn vuile kleur steekt het rood-bruin van haar muren nog mooier af. Bij de kerk buigt de weg naar rechts. Daar begint de zogenaamde Heilige laan, die naar Noordbroek voert. Die „Hillige loane” — zooals de Broekster zegt — en de zware, massieve toren zullen we niet spoedig vergeten! Lange jaren geleden waren we, als jongen van een jaar of acht, te Zuidbroek. Op een avondwandeling vertelde een ouder neefje allerlei sensationele dingen van den ouden toren, die sinds onheuglijke tijden als politiecachot gebruikt werd. Ook wist hij te verklaren, waarom de „Hillige loane” zoo heette. De naam zou in verband staan met een onderaardsche gang, door vroegere kloosterlingen tusschen de kerken van

Noord- en Zuidbroek aangelegd. Volgens overlevering zou die gang in den toren een uitgang gehad hebben. Stel je eens voor — zoo fantaseerde onze alwetende geleider verder — dat je den veldwachter onder den toren werd gebracht en dat je dan 's nachts gestommel onder den grond hoorde! ☼ We zouden jokken, als we beweerden, dat we dien nacht rustig geslapen hadden, nog wel in de nabijheid van het dreigende monster. Men ziet, dat het niet alleen de ouderwetsche kindermeiden waren, die met haar griezilverhalen meer kwaad dan goeds stichtten! ☼ Het kerkgebouw vertoont de gewone kruisvorm met rechthoekig gesloten koor. Tegen het midden- of kruisveld sluit het koor met één gewelfveld, het dwars-schip ter weerszijden met één en het schip met twee gewelfvelden aan. „Ziedaar het geheele plan, in zich zelf zoo eenvoudig en logisch mogelijk; er is niets te veel, al het niet strikt noodige is weggelaten, geen werktoren, geen kruis-toren, geen absis, geen contreforten, zelfs geen sacristij-aanbouw. Vier opgaande gevels, eenvoudig doch lief gevarieerd, besluiten de met gewone pannen gedekte bekapping — de sferische gewelven met hun acht graten springen hoog in die kap op, de kapruimte ten bate brengende der kerkruimte — nergens verkwisting, ook niet daar”. ☼ Van west- tot oostgevel gemeten heeft de kerk een lengte van 32,75 M., bij een dwarschiplengte van 19,50 M. en een hoogte onder de gewelfkruinen van 14,25 M. De schipbreedte bedraagt 8,50 M. De muren zijn drie Groninger reuzenmoppen — zooals de gebruikte steen heet — of wel 1 M. dik. De gewelven, een halve mop zwaar, zijn in vischgraatverband tegen de half-rond doorhangende graten van op den kant geplaatste reuzenmoppen aangemetseld. Eenvoudig gelede spitsbogen met een kraalsteen tot eenig profiel, scheiden de gewelfvelden, rustende op pilasters met colonnet voorsprongen. De muurvelden zijn in- en uitwendig met boognissen versierd. „Met die eenvoudige, ongezochte versiering en met een boogfries en een paar profiellagen ter muurafluiting onder de daken, heeft de onbekende bouwmeester dier dagen in wat ruwen rooden steen, daar ergens in de buurt gebakken, een werkelijk sierlijk monument weten te stichten, sierlijk van proportie, van lijnen, van details, een kunststuk inderdaad”. (C. H. Peters). ☼ Gelukkig is er in de ruim zes eeuwen, dat het er staat, aan het gebouw weinig veranderd. De preekstoel, met fraai snijwerk versierd, is volgens een opschrift van 1736, „als Conradus Klugkist Pastor, Harmen Melissen en Onno Fockens kerkvoogden waren”. Het orgel dateert van 1794. De kerk is niet meer, zooals weleer, in haar geheel te overzien, een bruin governist houten koorhek van 1843 stuit het oog. Terwille van enkele zitplaatsen zijn alle pilasters met hun colonnetten ter halver hoogte afgekapt. ☼ Ook het kerkgebouw te Noordbroek heeft in den loop der tijden veranderingen ondergaan. De preekstoel is van 1757 „als de Raadsheer Wolther Wolthers en de ouderling Tjapke Peters Kerkvoogden des Caspels Noordbroek waren”. Het orgel is eerst vergroot en verbeterd in 1768, later in 1855. Het gewelf is 16 M. in het kruis.

R. H. HERWIG.

Uit het „Gedenkboek van het Olieslagerscontract”.

ALS van zelve neemt men, na een bezoek aan de Molententoonstelling, die onlangs te Koog aan de Zaan werd gehouden, het merkwaardige boek, dat onder dezen titel in 1912 werd uitgegeven, nog weder eens ter hand. Vele lezers van Buiten zullen het wel al kennen en weten, wat dit olieslagerscontract eigenlijk inhield, allicht zijn er toch ook weer verscheidenen, wien het boek vreemd is. Voor deze categorie zullen we, zij het al zeer in het kort, den inhoud even toelichten voor we overgaan tot ons doel, het toelichten

Foto R. H. Herwig.

DE TOREN BIJ DE NED. HERV. KERK TE ZUIDBROEK.

van enkele schijnbaar onbegrijpelijk lijkende brandveiligheidsvoorschriften voor molens. ☼ In het jaar 1727 besloten verschillende oliefabrikanten in de Zaanstreek en enkele daarbuiten, een overeenkomst te treffen waarbij, in geval van brand, de geleden schade tot op zekere hoogte, gemeenschappelijk zou worden gedragen. Tot op zekere hoogte, want ten eerste moest 5% der schade door de betrokkene zelve worden geleden, in het dan overblijvende droegen de contractanten ieder voor een vooraf bepaald bedrag, vijftig of dertig gulden, bij. Natuurlijk werd het bedrag verminderd naar reden de totale bijdrage die der te vergoeden schade overtrof. Verder gold het beding, dat iemand die zich had verbonden om in een anders schade slechts dertig gulden bij te dragen,

Foto R. H. Herwig.

FRAAI BEWERKTE AFSLUITING VAN DEN PREEKSTOEL IN DE KERK TE NOORDBROEK.

zelve nimmer recht op een grootere bijdrage kon doen gelden. Eenige „Gecommitteerden”, uit de deelnemers gekozen, waren aangewezen om eventueele geschillen in hoogste instantie te beslechten. Van verdere details willen we ons onthouden en alleen nog mededeelen, dat deze overeenkomst, zij het al niet onveranderd, 185 jaren gehandhaafd is gebleven, eerst ten jare 1912 werd het contract ontbonden. De omstandigheden waren in den loop der jaren zoodanig veranderd en het aantal molens en gevolgelijk dat der deelnemers was dermate verminderd, dat de overeenkomst niet meer aan de daaraan te stellen eischen kon voldoen. ☞ Het gedenkboek nu, bevat de geschiedenis van het contract en als gevolg een reeks van wetenswaardigheden, op de molens betrekking hebbende. ☞ Het spreekt wel van zelf, dat, ten einde het brandgevaar en zoo het risico bij en voor de deelnemers zooveel mogelijk te verminderen, verschillende voorzorgsmaatregelen tegen brand verplicht werden gesteld. De meeste daarvan

spreken voor zich zelf, wij vinden evenwel een drietal, welke eenige nadere toelichting behoeven. We vonden bijv. het volgende voorschrift: „Ingeval een fabriek (molen) bij vertimmering of uit andere oorzaken stilstaat, moet een der roeden van zeilen voorzien zijn”. Laat ons eerlijk bekennen, dat we met geen mogelijkheid het verband tusschen deze bepaling en de brandveiligheid van een molen konden inzien. ☞ Op de tentoonstelling te Koog, waar het van molendeskundigen letterlijk „wemelde”, wist de eerste van hen, wien ik de zaak voorlegde, mij al dadelijk een afdoend antwoord te geven. Hij wees er op, dat, staat een molen in brand, die welke onder den wind staan een kwade kans loopen om door het wegwaaiende, brandende riet en hout aangestoken te worden. De molenaar beschermt zich daartegen door het z.g. „vonkenmalen”. Hij stelt zijn molen op den wind, spant de zeilen op de hekken en laat den onbelasten molen snel draaien. Zoo schept hij op karakteristieke wijze een vuurscherm en houdt zich den brand van het lijf. Ook de, zij het al tijdelijk, buiten bedrijf zijnde molen moest tot dit verweer in staat zijn. ☞ Een ander voorschrift luidde: „Bij onweder moeten de molens, indien zij stil gezet worden, in het kruis worden gesteld”. Onder „in het kruis” ook wel „overhek” of „overkruis” genoemd, verstaat men, dat de wieken met den horizon een hoek van 45 gr. moeten maken. ☞ Men zoekt er geen uiting van geloof of bijgeloof in, wanneer de molen, dreigde de bliksem, „in het kruis” werd gesteld. De bedoeling was louter, dat bij dien stand de uiteinden der wieken minder hoog in de lucht reikten waardoor, meende men, de kans om getroffen te worden minder groot was. Ook thans neemt men nog dikwijls waar, dat de wieken van den in rust staanden molen „in het kruis” worden gesteld. ☞ De derde voorzorgsmaatregel, die we bedoelden, luidde: „Indien windmolens voor langer dan twee dagen stil worden gezet, moeten zij bij voorkeur op het Zuidwesten gericht zijn”. Voor hen, die niet met de technische inrichting van een windmolen bekend zijn, is het welhaast onmogelijk om het verband tusschen dit voorschrift en het voorkomen van brand te vinden. Zonder al te technisch te worden willen we trachten de bepaling toe te lichten. ☞ Wanneer de molen moet worden „gevangen”, d.w.z. wanneer de draaiende wieken tot stilstand moeten wor-

den gebracht, geschiedt dit door een zwaren ijzeren band, gevoerd met rond uitgewerkte stukken zacht hout, om het bovenwiel (het zich aan de molenas bevindende groote rad) te klemmen. Draait de molen in de gewone richting, dus naar rechts, dan klemt deze band hoe langer hoe sterker, zou hij tegengesteld, dus naar links, gaan draaien, dan belet de „vang” hem dit niet. De oude Zaankanter nam aan, dat de „heerschende wind” d.w.z. die welke het meest voorkomt, die uit het Zuidwesten is. Stond de molen op die windstreek gericht, dan had men de meeste kans, dat de vang zijn werk goed zou kunnen doen. Stond de molen echter tegenovergesteld, dus op het Noordoosten, gericht, dan blies de heerschende wind tegen de achterzijde van de wieken aan. De molen had dan neiging om naar links in stede van naar rechts te gaan draaien, iets wat, als we boven reeds opmerkten, de vang hem niet belet. Dan kon het gebeuren, dat tusschen de vang en het bovenwiel een zoodanige wrijving ontstond, dat de molen in brand geraakte.

☞ Het valt intusschen in te zien, dat door snel van richting veranderde winden, het meermalen voorkwam, dat de wieken aan de achterzijde door den wind werden getroffen. De voorzichtige molenaar zou dan ook nooit verzuimen om, verwachtte hij zulks, de naar onder gerichte wiek met een ketting aan kruipaak of kruipaak vast te sjoeren. Bovendien is in den molenkap een pal, welke met een drietal tanden in die van het bovenwiel grijpt en zoo de draaiing belet. ☞ Wij hebben gemeend goed te doen om thans, nu daarnaar nog nadere navraag mogelijk is, deze oogenschijnlijk zoo onbegrijpelijke voorschriften nader toe te lichten.

C. VISSER.

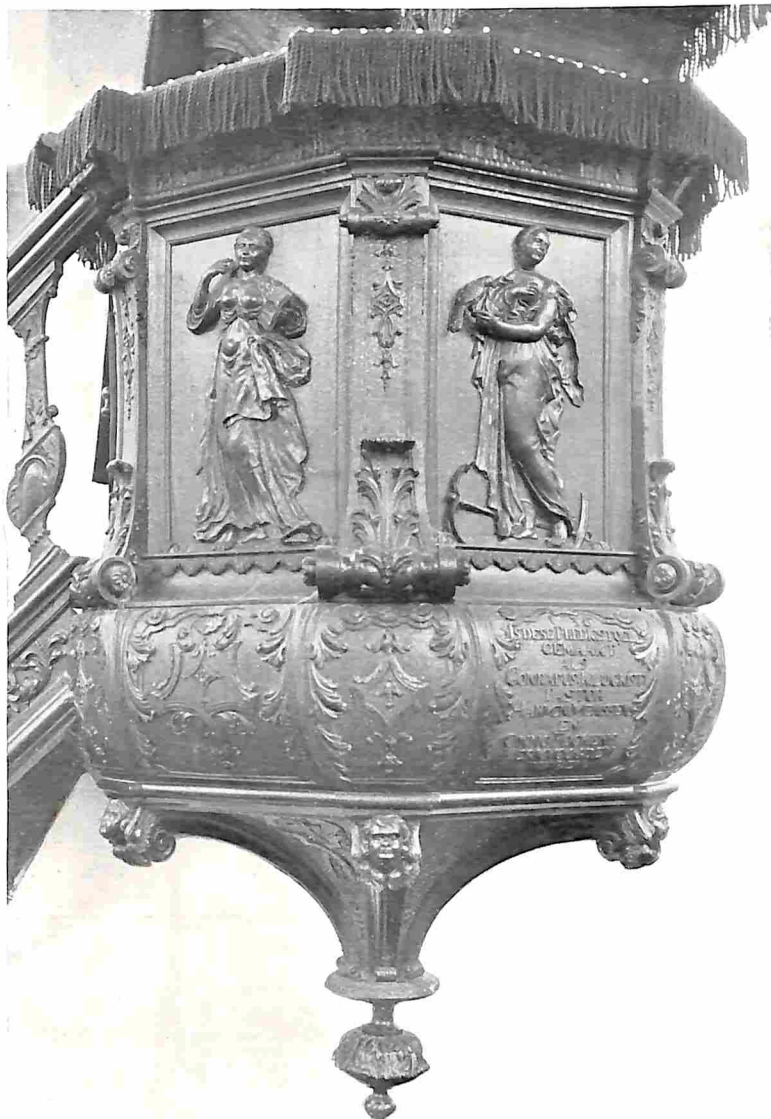

Foto R. H. Herwig.

KUIP VAN DEN PREEKSTOEL IN DE NED. HERV. KERK TE ZUIDBROEK.

wet (officieel genaamd: „wet houdende bepalingen tot regeling van den kleinhandel in sterken drank en tot beteugeling van openbare dronkenschap”) voerde Dr. H. J. A. M. Schaepman in de vergadering van 9 Mei tal van bezwaren aan tegen dat wetsontwerp, en betoogde daarbij, dat het misbruik dat hier te lande van sterken drank gemaakt werd, niet zoo groot was, als men wel beweerde. In de vergadering van 11 Mei verdedigde hij zijn standpunt nader en liet zich aldus uit: „De heer Borgesius zeide, dat mijne statistiek van twee borrels per hoofd nog niet bewees, dat er geen drankmisbruik is. Ik heb niet beweerd dat zij dit moest bewijzen, maar ik waarschuwde alleen tegen overdrijving, tegen het cijfer van 9.85 L. per hoofd; ik heb gezegd dat dit cijfer tot matiger verhouding en minder schrikbarendheid kan worden teruggebracht. De geachte afgevaardigde zegt, dat zelfs twee borrels nog te veel zijn voor het volk. Daarover kunnen wij twisten tot in het oneindige; ik zou tegenover den Nederlandschen werkmans vrijgevig genoeg zijn om hem die te gunnen ¹⁾. Kan de heer Borgesius dit niet met zijne ondervinding overeenbrengen, het staat hem vrij, maar

1) Ik cursiveer.

Schaepmannetjes.

DAAR zijn in iedere taal woorden die komen en gaan. Ontstaan door de eene of andere gebeurtenis of omstandigheid, doen zij een tijdlang opgeld, maar verdwijnen daarna weer allens uit het gebruik. Ik weet niet, of men tegenwoordig nog wel van een „schaepmannetje” spreekt. De uitdrukking dagteekent van het jaar 1881. ☞ Bij de behandeling in de Tweede Kamer der Staten Generaal van het ontwerp der Drank-

Foto P. H. Herwig.

DE NED. HERVORMDE KERK TE ZUIDBROEK.

voor mij is het niet beslissend". ☼ Van toen af heette men — met mij begriepelijken — betamelijken spot — Schaepman den man van de twee borrels en sprak men van een „schaepmannetje” als men een borreltje (of eigenlijk een tweetal borreltjes) bedoelde. ☼ Niet onvermakelijk is, wat Mr. M. J. C. M. Kolkman, die tot de beste vrienden van Schaepman behoord heeft, in *het Katholieke Nederland 1813—1913* (L. C. G. Malburg, Nijmegen) verhaalt: „Op een middag dineerden wij bij v. d. Pijl met onze vrienden en collega's Clercx en Walter. Een groepje jongelui zit aan een tafeltje in de buurt. Zij lieten door den kelner aan Dr. Schaepman een glas champagne aanbieden met de boodschap: „uit dankbaarheid voor de gegunde twee borrels”. De doctor, die zoo goed als wij, zag, dat het in dat gezelschap niet bij twee borrels gebleven was, zette het glas vóór zich en liet de heeren zeggen, dat „het beter zou zijn, als zij de heele flesch zonden, dan zouden zij misschien van andere dwaasheden worden teruggehouden”.

Mr. C. BAKE.

Van Roofgaw, den sluwen Ulk

2)

DOOR H. E. KUYLMAN

ONVERSCHILLIG is hij voor zijn omgeving geworden, niets boeit hem meer, noch het kippengekamel, noch een overvliegende vogel kan hem wekken uit de doffe onverschilligheid, die hem nu geheel beheerscht. Wanneer echter de mensch, die hem uit de val gehaald heeft, de kooi nadert, glinsteren even de zwarte oogjes en een felle haat schiet zijn verzorger tegemoet. Deze toch heeft hem de vrijheid ontroofd.
☼ Na dagen van koude en scherpen noordoostenwind is eindelijk de lente gekomen. Leikleurige wolken, uit zee opgezezen, hadden de strak-blauwe lucht veroverd, hadden het uitzpansel bedekt, een vals, geel licht over de aarde geworpen en zware regenwolken geformeerd waar kort tevoren nog strak en koud de wolkenlooze hemel zijn gewelven spande. En toen hadden dreigende, donkere koppen den westerhemel overdekt. Knokige, bottige reuzenkoppen hadden het geschenen, die grijnzend hun facies boven de kim uitstaken en uit gapende muilen vurige slangen over de aarde spuwden. Knetterend en grommend rolde de donder door de broeiende lucht en groote, milde regendroppels, van vruchtbaarheid zwaar, dropen naar de hongerende en dorstende aarde, waar nu het nieuwe leven met alle kracht naar boven drong. ☼ Zoo is de lente gekomen en ook Roofgaw heeft bij het ruischend vallen van den eersten malschen regen, even den moeden kop opgeheven. Een oogenblik wordt hij uit zijn onverschilligheid gewekt en een weldadige siddering vaart over zijn vacht. Herinneringen worden bij hem wakker geschud en zijn gedachten gaan terug naar de slootwallen, waar hij tusschen het weelderige, jonge groen zijn gangen had gemaakt, naar de weiden, waar hij heerschappij voerde over de andere viervoeters, waar hij streed met zijn mededingers om het vrouwtje, en zelfs

den bloeddorstigen vischotter niet uit den weg ging, als deze te dicht bij zijn nest met jongen kwam. Deze voelde dan, dat het niet geraden was op het terrein van Roofgaw te komen, wel wetende, dat dan een strijd op leven en dood zou volgen. — Al deze herinneringen hebben een oogenblik het doovende vuur bij Roofgaw weer opgekeld en plotseling is hij opgezezen en staat met trillende neusgaten voor het traliwerk van zijn hok. . . . ☼ Nog giert de lentestorm over de landouwen, krachtig blaast de wind over de golvende grashalmen en donkere wolken verdichten de lucht tot voelbare duisternis. Maar in al die opwindende geluiden van den nacht hoort de bunzing een anderen klank, die hem doet huiveren. Het hartstochtelijk verlangen naar vrijheid heeft plaats gemaakt voor vrees, want wat hij hoort, is de komst van een vijand. De waakhond, onrustig geworden door den storm, heeft zich van den halsband weten te bevrijden en loopt nu over het erf, zijn vrijheid in al haar volheid genietend. Zijn eerste bezoek gold den konijnenberg, doch daar was zijn komst reeds bemerkt en hadden de bewoners zich verscholen. De lucht van de konijnen hadden verlangens bij hem gewekt om eens te jagen achter het wild, dat zoolang de wereld bestaat en bestaan zal, wild is geweest en zal blijven voor den hond. ☼ Konijnenlucht kruipt den hond in het bloed, doet zijn hartstocht oplaaien, jaagt hem den heeten adem door de luchtpijp en opent voor hem verschieten van opwindende jachten en malsche kluijjes. Hier had hij echter geen kans van slagen en daarom ging hij verder op het oerlogstil staan, totdat hij nu rook, was de lucht van een aartsvijand, van een roofdier, dat hem van nature reeds gehaat, nog vijandiger was geworden, doordat zijn meester hem dikwijls op het spoor van den bunzing had gezet, doch altijd zonder resultaat. Deze was hem immer te vlug geweest, had gelachen om zijn vervolger, dien hij reeds minuten tevoren had hooren aankomen, die niet sluipen kon zooals hij, maar die een eerlijken strijd met hem had willen voeren en kracht tegenover kracht had willen stellen. Tegen de list van Roofgaw had de hond het echter moeten afleggen en dit had hem des te feller gemaakt om dien vijand te bemachtigen. En nu

Foto P. H. Herwig.

IN DE NED. HERV. KERK TE ZUIDBROEK.

kwam plotseling de geur weer tot hem, dien hij zoo dikwijls opgesnoeven had uit het diepe hol aan den slootkant. Die lucht wijst hem nu den weg en binnen enkele oogenblikken staat hij voor het hok met den bunzing. ☼ Een groote woede grijpt hem aan en zonder zich te bedenken zet hij de geweldige kaken in het gaas en rukt en trekt, knauwt en knaagt totdat het bloed hem uit den bek loopt. Dit maakt hem echter nog woester en de angstkreten van zijn prooi moedigen hem hoe langer hoe meer aan. Vlamvend schitteren zijn oogen in het duister en als een bliksemschicht de donkerte scheurt, ziet hij den bunzing tegen den anderen kant van het hok gedrukt en is met één sprong bij hem. Doch ook daar beschermt het gaas zijn prooi, en nu begint hij hier te knagen. ☼ In het brein van Roofgaw werkt het, de angst voor den hond verjaagt oogenblikkelijk de onverschilligheid, doet zijn geestkracht weer herleven en plotseling ziet hij een weg naar vrijheid. Want waar de hond het eerst zijn tanden heeft gezet, is een maas van het ijzergaas opengescheurd, wijd genoeg om Roofgaw door te laten, en lenig schuifelend als een slang glijdt hij weg, naar de plaats, waar het lot hem een kans geeft. Nog tracht de hond tot zijn vijand door te dringen, heeft zich reeds half in het hok gedrongen, als geruischloos langs de andere zijde van het hok een schaduw naar beneden glijdt en in het duister van den nacht verdwijnt. ☼ Als de schemering het nachtelijk donker verdrijft, ligt in zijn hok onder den hooiberg, de hond, afgemat en afgewerkt met bebloeden bek en verwonde pooten en slaapt in het diepe hol aan den slootkant onder de warrelwortels van den ouden els, Roofgaw. Trillend trekken zijn pooten en een weldadige siddering vaart over zijn vacht, als hij ontwakend, weet, dat hij, die hem wilde verdelgen, hem de vrijheid heeft weergegeven! ☼ Voor hen, die het opmerken in de natuur geleerd hebben, komt de lente wel drie keer in één jaar. Eerst groenen de landen en op zekeren dag vindt men de eerste dotter en de eerste madeliefjes; dan komen de kieviten en hoort men wulp en grutto en dan weer is 't de eerste zwaluw of nachtegaal, die ons verrast. En, als de leek denkt, dat de lente er is, begint zij eerst te komen in de slooten en beken. Uit de modderlaag ontspruiten allerlei planten, fijne en breedbladerige en lichtgroene guirlandes vlijen zich als donzige wolken in de richting van den stroom. Dan komen de zilversgeschubde vorentjes en de donkergestroomde baarsjes, spelen tusschen het waterbosch verstopperkje en brengen hun eitjes op den zandigen bodem onder den overhangenden wal waar de lentezon ze koesteren kan. Breedkammige salamanders met goudgeel onderlijf roeien door het heldere nat, terwijl als roeibootjes de groote watertorren haar bedrevenheid toonen in de zwemkunst. ☼ Schijnt de zon eenige dagen achter elkander, zoodat de temperatuur van het water stijgt, dan komt er een hevige beroering in het plantenbed der sloot en ge moet niet schrikken als plotseling een groote visch met een forschen slag van den staart het watervlak in heftige deining brengt. Dan is de zeelt ontwaakt en het lentefeest begonnen. . . . ☼ Het eerste geluid, waardoor Roofgaw ontwaakte, was de klap van den staart van den ouden zeelt, die reeds jaren achtereen zijn leven gesleten had in de tocht, waardoor alle andere slooten van water voorzien werden. Hij kende daarin den weg op een prik, had zijn onderzoekingsreizen uitgestrekt, tot waar de tocht in de rivier eindigde, en talrijk was het kroost, dat van hem afstamde. Tot nog toe was hij den dans ontsprongen, trots schakels en hengels, en hij was ook degene, die elk voorjaar opnieuw het sein gaf om de modderlaag te verlaten en die de leider was van het waterspel, dat dan zou beginnen. ☼ Roofgaw spitste de korte oortjes, was dadelijk in volle actie, likte zich de lippen af, denkend aan het vette hapje. Hij wist, dat de zeelt nu het fijnst was, en waar hij gedurende zijn gevangenschap dergelijk voedsel had moeten ontberen, ging nu zijn gansche lust uit naar dit malsche boutje. ☼ Waar de oeverrand zich diep naar het water buigt, wacht

EEN MOOIE CLIVIA, IN 'T BEZIT VAN EEN ONZER LEZERS.

Roofgaw. Bij ondervinding weet hij, dat de visschen daar langs zullen komen en reeds ziet hij ze naderen in hun dolle omwentelingen en hun vervolgingspel. Wild slaan de breed gevinde staarten; boven water, komt het zwart-glimmend lijf even boven om dan weer te duiken onder het golvend groen. ☼ Roofgaw wacht op zijn kans en als de spelende bende langs hem trekt, slaat hij plotseling zijn poot uit en werpt met handigen zwaai een vetten, glibberigen visch op den kant. Diep in zijn hol houdt hij zijn maaltijd, zijn eerste vangst na lange gevangenschap. . . . ☼ Ofschoon de lente lang had gemard, de telkens weer naar het noorden draaiende wind den groei had tegengehouden, was zij, na één warmen dag en een daarop volgenden zwoelen nacht, plotseling in al haar pronk en praal verschenen. Elke struik sierde zich op zijn wijs, de een in rood, de ander in geel, een derde in groen, de volgende weer in een nog schooner kleed, terwijl de boomen hun klaterende kleuren ten toon spreidden. Over de weilanden golfde het weelderige gras, waarin de koeien tot halfweg de knieën wegzonken en van weelde dronken de bottige schonken rolden. ☼ Als blanke wolbaaltjes lagen de jong-geboren lammetjes in het groen en dronken zich zat aan de krachtige, versterkende melk, die moeder hun bood. Dartelend sprongen op hun onevenredig hooge pooten de veulens achter de merrie en trachtten wijdbeens hun nog te korten hals tot den bodem te buigen om een hap te kunnen nemen van het malsche gras. ☼ De spreuwen hadden hier en daar al jongen, vlogen af en aan met voedsel, terwijl de ooievaar op zijn rad te kleperen stond en zijn wijfje de eieren keerde na uren van broeden. Dat was de volle, levenwekkende lente, waarin overbruischend van kracht en weelde de natuur haar gevulde handen opende en van haar rijkdom deelde aan arm en rijk. ☼ Ook Roofgaw had gevoeld, dat er nieuw bloed in zijn aderen was gekropen, dat het leven meer waarde had, en kreeg, nu zijn lichaam weder gesterkt was door het door hem zelf gevangen voedsel, een verlangen naar een eigen woning, naar een gezin, waarvoor hij kon zorgen. Dat was de lente, die ook aan Roofgaw haar gaven niet wilde onthouden en deze weifelde geen oogenblik ze aan te nemen. Nu de geheele aarde zich opende en uit haar schoot het nieuwe leven deed spruiten, kon ook hij geen weerstand bieden aan den drang, die hem als herboren voerde naar de plaats, die hij eens in de natuur had ingenomen. Nauwelijks ontsnapt uit zijn gevangenis, was hij dadelijk weer het ontembare, wilde dier, met zijn listen en sluwheid tot zijn hulp, waarmede hij in staat werd gesteld den strijd met de hem bedreigende gevaren aan te binden. . . . ☼ Als een alles verslindend roofdier sluipt de nevel over de landen aan. Wanneer alles verzwolgen is, boom en struik, sloot en plas, vlijt hij zijn reuzenlijf in het mollige gras en sluimert in. Dan sterven de daggeluiden, de nacht zwijgt nog, en een ruischende stilte waart door de halmen, huivert door de twijgen van het griendland, en vervaagt in de oude rietstengels van de eendenkooi. Maar hoe stil 't ook is, toch is er leven, want oogen, scherpe oogen, priemen door de duisternis, ooren spitsen, en fijne, gevoelige neusjes trillen en bewegen in alle richtingen. Dan even een plons en de waterrot gaat op jacht; een ritselend gerucht en de nachtuil zweeft op geruischlooze wieken heen; een zacht geknor en plotseling zet het heele kikkerdom met volle keel het nachtlied in. ☼ Roofgaw heeft reeds een uur lang gewacht. Voor de schemering viel, lag hij reeds halverwege uit zijn hol en nog is zijn houding niet veranderd. Maar als een ver gedruisch zijn oor bereikt, heft hij den kop op en tegelijkertijd staat hij voor het hol. Zijn neusvleugels trillen, de staart gaat in langzame zwaaiing heen en weer en plotseling is zijn houding anders geworden.

(Wordt vervolgd).